

PODPORA VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ A ŽÁKŮ S OMJ V SOULADU S NOVOU LEGISLATIVOU PLATNOU OD 1. 9. 2016

KRISTÝNA TITĚROVÁ

Novelizovaný *školský zákon* [82/2015 Sb.](#), kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* spolu s vyhláškou [27/2016 Sb.](#) *o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných*, přináší důležité změny pro všechny děti a žáky, kteří potřebují podporu při výuce a doposud jim z různých důvodů nebyla dostatečně poskytována. Mezi ně patří i děti a žáci s odlišným mateřským jazykem (OMJ). Co nás od září čeká, jsem se pokusila shrnout do následujících řádků.

ŠKOLSKÝ ZÁKON

Ve školském zákonu se v §16 *Podpora vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami* ustoupilo od poměrně problematické klasifikace žáků na jednotlivé kategorie dle „postižení“. Nesetkáme se již tedy s výčtem žáků se zdravotním postižením a zdravotním a sociálním znevýhodněním.

Nově se děti a žáci definují z hlediska potřebnosti podpory. *„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k **naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření.** Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením“* (ŠZ, §16, odst. 1).

Zákon dále vyjmenovává **podpůrná opatření** (dále také PO), na která budou mít děti a žáci nárok. Ta jsou upřesněna s ohledem na stupeň PO v příloze vyhlášky a jmenují je proto níže. Novinkou je členění podpůrných opatření **do pěti stupňů** *„podle organizační, pedagogické a finanční náročnosti. **Podpůrná opatření různých druhů nebo stupňů lze kombinovat.** Podpůrná opatření vyššího stupně lze použít, shledá-li školské poradenské zařízení, že vzhledem k povaze speciálních vzdělávacích potřeb dítěte, žáka nebo studenta nebo k průběhu a výsledkům poskytování dosavadních podpůrných opatření by podpůrná opatření nižšího stupně nepostačovala k naplňování vzdělávacích možností dítěte, žáka nebo studenta a k uplatnění jeho práva na vzdělávání“* (tamtéž, odst. 3).

Zatímco podpůrná opatření **prvního** stupně uplatňuje škola i **bez doporučení školského poradenského zařízení (ŠPZ)**, **od druhého stupně musí mít**

škola doporučením ŠPZ. Podmínkou poskytování podpůrného opatření druhého až pátého stupně školou je vždy předchozí **písemný informovaný souhlas** zletilého žáka, nebo zákonného zástupce dítěte nebo žáka (tamtéž, odst. 4, 5).

Pro školy to tedy znamená, že pokud dítě nebo žák potřebuje k úspěšnému zvládnutí vzdělávání podpůrné opatření (což je **u dětí a žáků s OMJ bez /dostatečné/ znalosti vyučovacího jazyka** ve všech případech), tak škola doporučí zákonnému zástupci, aby vyhledal pomoc ŠPZ. To poskytuje poradenskou pomoc na základě **žádosti zákonného zástupce**.

Výsledkem poradenské pomoci ŠPZ jsou zejména **zpráva a doporučení**. **Zpráva** je určena **zákonným zástupcům** a uvádí se v ní skutečnosti podstatné pro doporučení podpůrných opatření. **Doporučení** je určeno škole a uvádí se v něm závěry vyšetření a podpůrná opatření prvního až pátého stupně, která odpovídají zjištěným speciálním vzdělávacím potřebám a možnostem dítěte, a to včetně možných kombinací a variant podpůrných opatření a způsobu a pravidel jejich použití při vzdělávání.

Pokud má zletilý žák nebo zákonný zástupce dítěte **pochybnosti o tom, že škola postupuje v souladu s doporučením ŠPZ**, může řediteli školy navrhnout, aby s ním případ projednal za účasti pověřeného zaměstnance příslušného ŠPZ, a ředitel je povinen jednání bez zbytečného odkladu svolat. Zletilý žák nebo zákonný zástupce dítěte může také podat podnět České školní inspekci.

VYHLÁŠKA 27/2016

Vyhláška [27/2016 Sb.](#), o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných upřesňuje koncept pěti stupňů podpůrných opatření (dále PO), blíže charakterizuje náležitosti vybraných PO (např. IVP, asistenta pedagoga), charakterizuje postup školy při poskytování podpůrných opatření a organizaci vzdělávání žáků s přiznanými podpůrnými opatřeními. Pozornost je věnována také vzdělávání žáků ve speciálních školách, třídách či odděleních (charakterizovaných v ŠZ v §16, odst. 9) a žáků nadaných. Přílohou vyhlášky je pak rozsáhlý přehled PO v jednotlivých stupních.

Na následujících řádcích se pokusím popsat postup školy při podpoře dětí a žáků s OMJ a zároveň možnosti podpory, které nový systém nabízí.

POSTUP ŠKOLY Z HLEDISKA ŽÁKŮ S OMJ

Pokud děti a žáci s OMJ (dále jen děti) vyrůstají v rodině, ve které je dominantní jiný jazyk než čeština, a děti nerozumí dostatečně vyučovacímu jazyku, spadají do kategorie dětí a žáků se SVP. Míru potřebnosti podpory posuzuje a doporučuje ŠPZ na základě žádosti zákonného zástupce, v případě mírných obtíží pak samotná škola (viz dále).

Přijímá-li nebo vzdělává-li škola dítě, které zatím nemá doporučení ŠPZ, ale je zjevné, že potřebuje větší podporu (dítě nerozumí vůbec vyučovacímu jazyku, nebo sice rozumí a komunikuje, ale porozumění např. textům nebo výkladu je zatím nedostatečné, stejně jako písemné i ústní vyjádření), uplatňuje škola podporu v **prvním stupni** a **zároveň doporučuje rodičům** bezodkladně navštívit ŠPZ.

ŠPZ má povinnost nově vydat zprávu a doporučení škole **nejpozději do 3 měsíců** od podání žádosti zákonným zástupcem. První stupeň PO škola využívá také v případě žáka (nově přijatého či stávajícího), který je v ČR již delší dobu, jazyk používá plynule na běžné komunikační úrovni, ale akademický jazyk potřebný pro úspěšné zvládnutí (např. odborných) předmětů dělá žákovi stále obtíže. První stupeň PO může sloužit jako nástroj pedagogické diagnostiky žáka. Více o akademickém jazyce [zde](#).

PRVNÍ STUPEŇ PODPŮRNÝCH OPATŘENÍ

*PO prvního stupně slouží ke kompenzaci **mírných obtíží** ve vzdělávání žáka (např. pomalejší tempo práce, drobné obtíže ve čtení, psaní, počítání, problémy se zapomínáním, drobné obtíže v koncentraci pozornosti atd.), u nichž je možné prostřednictvím mírných úprav v režimu školní výuky a domácí přípravy dosáhnout zlepšení.*

Škola si před zahájením poskytování podpůrných opatření prvního stupně zpracuje **plán pedagogické podpory žáka** (dále také PLPP). Ten zahrnuje zejména popis obtíží a speciálních vzdělávacích potřeb žáka, podpůrná opatření prvního stupně, stanovení cílů podpory a způsobu vyhodnocování naplňování plánu (§10, odst. 1 a 2). Poskytování PO prvního stupně škola průběžně **vyhodnocuje a aktualizuje PLPP** v souladu s vývojem speciálních vzdělávacích potřeb žáka. S PLPP seznámí škola žáka, zákonného zástupce žáka, všechny vyučující žáka a další pedagogické pracovníky podílející se na provádění tohoto plánu. Plán obsahuje podpis osob, které s ním byly seznámeny.

Vzor PLPP je v příloze č. 3 vyhlášky.

Pokud používáme 1. stupeň PO jako nástroj pedagogické diagnostiky, tak **nejpozději po 3 měsících** od zahájení poskytování podpůrných opatření na

základě PLPP škola vyhodnotí, zda PO vedou k naplnění stanovených cílů. Není-li tomu tak, **doporučí škola** využití poradenské pomoci ŠPZ. Do doby zahájení poskytování podpůrných opatření druhého až pátého stupně na základě doporučení ŠPZ poskytuje škola nadále podpůrná opatření prvního stupně na základě plánu pedagogické podpory.

V případě, že se jedná o žáka zjevně vyžadujícího podporu ve vyšším stupni PO, měla by mít škola do 3 měsíců k dispozici doporučení ŠPZ k zařazení do vyššího stupně.

Příklady podpůrných opatření v prvním stupni jsou v příloze vyhlášky na straně 20-22.

DRUHÝ STUPEŇ PODPŮRNÝCH OPATŘENÍ

*Charakter vzdělávacích potřeb žáka, pro kterého jsou určena PO druhého stupně, je ovlivněn (mimo jiné) odlišným kulturním prostředím či nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka, což vyžaduje **individuální přístup ke vzdělávacím potřebám žáka**, úpravy v organizaci a metodách výuky, v hodnocení žáka, ve stanovení postupu i forem nápravy a případně využití IVP.*

Žáci s OMJ, pro které by tento stupeň měl být určen, budou pravděpodobně žáci s českým jazykem na úrovni B1-B2 (dle SERR).

Na co bude mít žák obecně na základě doporučení ŠPZ v druhém stupni nárok:

- ▶ úprava obsahu vzdělávání,
- ▶ speciální učebnice a pomůcky ([učebnice češtiny pro cizince](#)),
- ▶ 1 h. týdně pedagogické intervence (na práci se žákem nebo třídou ve škole) – zaměřené např. na podporu v češtině jako druhém jazyce
- ▶ 1 h. týdně na speciálně pedagogickou péči poskytovanou speciálním pedagogem školy
- ▶ škola bude mít nárok na 2 h. za měsíc na metodickou podporu ŠPZ

U žáků s OMJ (žáků s potřebou podpory z důvodu odlišných kulturních a životních podmínek) je třeba v rámci nejvyššího možného počtu povinných vyuč. hodin posílit výuku českého jazyka nebo výuku češtiny jako druhého jazyka:

- ▶ V předškolním vzdělávání budou mít děti s OMJ **nárok na 4 x 15 minut výuky ČDJ za týden, nejvýše 80 h.**
- ▶ V ZŠ a SŠ budou mít **nárok na 3 h. ČDJ/týden, nejvýše 120 h.**

Žáci budou vzdělávání dle IVP, hodnocení vychází ze zjištěných potřeb, nastavují se taková kritéria hodnocení, která žákovi umožní dosahovat osobního pokroku.

Při přijímacím řízení ředitel školy uzpůsobí průběh přijímacího řízení, respektuje vzdělávací potřeby žáka a postupuje dle doporučení ŠPZ.

Střední vzdělávání je možné prodloužit o 1 rok, žákům je u maturitní zkoušky navýšen časový limit a mohou používat kompenzační pomůcky.

Více o podpůrných opatřeních druhého stupně najdete v příloze vyhlášky na straně 23-27.

TŘETÍ STUPEŇ PODPŮRNÝCH OPATŘENÍ

*Charakter vzdělávacích potřeb žáka, pro kterého jsou určena PO třetího stupně, je ovlivněn (mimo jiné) odlišným kulturním prostředím či neznalostí vyučovacího jazyka, což vyžaduje **znatelné úpravy** v metodách práce, organizaci a průběhu vzdělávání, úpravě ŠVP, v hodnocení žáka. Rozsah těchto opatření zahrnuje zejména **úpravy ve strategiích práce s učivem, úpravy v podmínkách a postupech školní práce a domácí přípravy, včetně posilování motivace a postojů ke školní práci, v odůvodněných případech pak také úpravy obsahu vzdělávání.***

Žáci s OMJ, pro které by tento stupeň měl být určen, budou pravděpodobně žáci s českým jazykem na úrovni A0 - A2 (dle SEERR).

Na co bude mít žák obecně na základě doporučení ŠPZ ve třetím stupni nárok:

- ▶ úprava obsahu vzdělávání,
- ▶ speciální učebnice a pomůcky ([učebnice češtiny pro cizince](#)),
- ▶ 3 h. týdně pedagogické intervence (z toho 1 hod. týdně práce se třídou) – zaměřené např. na podporu v češtině jako druhém jazyce
- ▶ 3 h. týdně na speciálně pedagogickou péči poskytovanou speciálním pedagogem školy, případně psychologické intervence
- ▶ služby asistenta pedagoga
- ▶ podpora výuky dalším pedagogickým pracovníkem v rozsahu 0,5 úvazku (může být např. specialista na výuku češtiny jako druhého jazyka)
- ▶ podpora školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem v rozsahu 0,5 úvazku (služba pro žáka a školu)
- ▶ škola bude mít nárok na 3 h./ měsíc na intenzivní metodickou podporu ŠPZ po dobu 6 měsíců

U žáků s OMJ (žáků s potřebou posílení výuky ČDJ) se doporučuje:

- ▶ V předškolním vzdělávání budou mít děti s OMJ **nárok na 4 x 15 minut výuky ČDJ za týden, nejvýše 110 h.**
- ▶ V ZŠ a SŠ budou mít **nárok na 3 h. ČDJ/týden, nejvýše 200 h.**

Žáci budou vzdělávání dle IVP, hodnocení vychází ze zjištěných potřeb, nastavují se taková kritéria hodnocení, která žákovi umožní dosahovat osobního pokroku.

Při přijímacím řízení ředitel školy uzpůsobí průběh přijímacího řízení, respektuje vzdělávací potřeby žáka a postupuje dle doporučení ŠPZ.

Střední vzdělávání je možné prodloužit o 1 rok, žákům je u maturitní zkoušky navýšen časový limit a mohou používat kompenzační pomůcky.

Více o podpůrných opatřeních třetího stupně najdete v příloze vyhlášky na straně 28-35.

Podpora ve čtvrtém a pátém stupni se žáků s OMJ týká pouze v případě, že se neznalost vyučovacího jazyka kombinuje např. se zdravotním postižením.

Část B přílohy vyhlášky pak uvádí výčet pomůcek, včetně finančního nároku. Žáků s OMJ se týká kategorie H. Žáci s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu odlišných kulturních a životních podmínek (str. 53).

CO TO BUDE ZNAMENAT V PRAXI?

Nová legislativa přináší velmi potřebné a vítané změny v podpoře dětí a žáků s OMJ ve vzdělávání. Jak je vidět z výčtu nárokových podpůrných opatření, budou mít žáci snad konečně možnost vzdělávat se pravidelně v češtině jako druhém jazyce, školy budou moci zaměstnávat odborníky na češtinu jako druhý jazyk a měla by být dosažitelnější i podpora prostřednictvím asistenta pedagoga. Vzdělávání dle IVP a úprava metod a způsobu hodnocení, které jsou pro podporu těchto žáků tolik potřebné, se snad také postupně stanou samozřejmostí. Nebude to ale hned od září 2016. Samotná implementace nové legislativy bude mít dvouleté přechodné období, kdy si systém bude na nové podmínky zvykat (i s ohledem na kapacity ŠPZ, platnost stávajících vyšetření).

Přechod na nový systém, který bude zajišťovat i podporu žáků s OMJ má určité předpoklady, které je třeba pro jeho kvalitu naplnit. V následujících odrážkách zmiňuji ty nejpálčivější.

Předpokladem těchto změn bude:

- ▶ **včasné vyšetření v ŠPZ** s doporučením, které bude respektovat jazykové potřeby dětí a žáků s OMJ (ideálně před nebo ihned po přijetí dítěte nebo žáka ke vzdělávání), to ve své podstatě znamená významné navýšení personální kapacity ŠPZ, kterým skokově naroste agenda,
- ▶ využívání **tlumočnicků** při vyšetření, aby rodiče nehovořící česky (i ŠPZ) byli informováni s porozuměním o všech potřebných náležitostech vzdělávání jejich dětí (vyžaduje to samotný koncept **informovaného souhlasu**),
- ▶ **jazyková diagnostika**, zaměřená zejména na žáky, kteří již vyučovacímu jazyku částečně rozumí (především na komunikační úrovni), ale potřebují rozvíjet akademický jazyk a také zdokonalovat jazykovou produkci (aby tito žáci nezůstávali bez podpory, jako tomu bylo doposud),
- ▶ personální zajištění **odborníky na češtinu pro cizince/češtinu jako druhý jazyk** na školách, kteří budou tyto děti a žáky vzdělávat a podporovat v češtině jako druhém jazyce (nikoliv pouze doučovat češtinu a učit začátečníky na začátku např. vyjmenovaná slova),
- ▶ to souvisí také **s přípravou budoucích i současných pedagogů** na výuku češtiny jako druhého jazyka a zároveň i s vytvořením sdíleného a závazného kurikula ČDJ (META, o.p.s. se o návrh doporučeného vzdělávacím obsahu pro začátečníky v ČDJ spolu s odborníky na ČDJ pokusila – více se dozvíte [zde](#)),
- ▶ personální zajištění **odborníky na češtinu pro cizince/češtinu jako druhý jazyk** v ŠPZ, kteří budou provádět jazykovou diagnostiku a zároveň metodicky povedou pedagogy při podpoře dětí a žáků v rámci PO,
- ▶ posílení **kompetencí pedagogů** ve využívání nástrojů jako je IVP, AP, [propojování výuky obsahu a jazyka](#) (které je základním předpokladem podpory těchto žáků v běžné výuce) a metod výuky, které respektují vzdělávací potřeby těchto dětí a žáků.